

Prekenverkstedet

<http://www.israelsmisjonen.no/ressurser/materiell/prekenverksted>

12. søndag i treenighetstiden – 15. august 2021

Preiketekst: Lukas 8, 1-3

Lesetekst I: Jesaja 49, 13-16

Lesetekst II: 2 Kor 9, 1-8

«GI HERREN ÆRE MED DET DU EIER!» (Ordsp 3,9)

Lukas og kvinnene

Lukas er den eneste av evangelistene som forteller at det fantes en rekke kvinner i Jesu følge på hans vandring rundt om i Galilea. Dette svarer til den viktige og positive rolle kvinnene spiller hos Lukas, jf. særstoff-beretningene hans om Marta og Maria, om enken og hennes sønn i Nain og om kvinnen i fariseeren Simons hus. Også Jesu ord til de mange gråtende kvinnene som ledsaget ham til Golgata (23,27-31), er særstoff hos Lukas.

Litterær nærkontekst

Det er neppe tilfeldig at den lille fortellingen om kvinnene i Jesu følge i Luk 8,2-3 er plassert umiddelbart etter fortellingen om den navnløse kvinnen som hadde levd et syndefullt liv og ubedt trengte seg inn i fariseeren Simons hus for å takke Jesus for det han hadde gjort i hennes liv, 7,36-50. Hun overøser Jesus med takknemlighet ved å væte Jesu føtter med tårene som strømmet ned over kinnene og halsen hennes og tørke dem med sitt utslåtte hår og ved å smøre Jesu føtter med dyr salve. Sett i det første århundres palestinske perspektiv er denne måten å takke og ære Jesus på sjokkerende – som synet av kvinner i følge med Jesus og hans tolv disipler var det (se nedenfor).

Det er neppe heller tilfeldig at lignelsen om såmannen følger umiddelbart etter 8,1-3. Kvinnen i fariseeren hus og kvinnene i Jesu følge personifiserer såkornet som faller i god jord og bærer frukt ved at de «i et fint og godt hjerte» og i sine liv tar vare på Jesu livsforvandlende ord.

En målrettet reiserute

Grunnteksten antyder ved bruken av den greske preposisjonen *katá* med distributiv betydning at Jesu vandring var godt planlagt. Han dro omkring og forkynte evangeliet, det gode budskapet om Guds rike, i by etter by og i landsby etter landsby, han ville nå så mange som bare mulig. Lukas understreker at Jesus også på sin siste reise opp til Jerusalem tenkte geografi, han «dro fra by til by og fra landsby til landsby» for å undervise, 13,22. Og evangelisten bruker den samme terminologien om apostlene når Jesus sender dem ut for å forkynde og helbrede, de «gikk fra landsby til landsby», 9,6. Evangeliet er for alle – alle steder. Målrettede reiseruter synes å ha vært et mønster også for de første kristnes misjonsarbeid, jf. Apg 16,4: De «reiste fra by til by».

En sjokkerende kohort

I forbindelse med korona-pandemien er lånordet 'kohort' blitt hyppig tatt i bruk om små, faste grupper av mennesker – i barnehager og skoler, på mange arbeidsplasser og i sosiale og familiære sammenhenger – som omgås hverandre tett. Rabbien og hans elever utgjorde på Jesu tid en slik kohort når de samlet seg for undervisning i sine lærehus og når de, som mange av dem gjorde, vandret rundt i landet og underviste, med rabbien foran og elevene etter. Jesus på vandring med sine tolv elever/lærlinger, var altså i utgangspunktet ikke noe uvanlig syn i hans samtid. Men iblant, som beskrevet i Luk 8,2-3, hadde Jesus også kvinner i sitt følge.

Synet av rabbi Jesus etterfulgt også av mange kvinner må ha virket særdeles overraskende, mange trodde nok ikke sine egne øyne når de så dette. For det var bare unge menn som kunne oppsøke en rabbi for å bli disippel, her var det ingen adgang for kvinner. For den religiøse elite var en kjønnsblandet kohort i Jesu følge som den Lukas forteller om, sjokkerende, uanstendig og anstøtelig, like anstøtelig som Jesu samvær med tollere og syndere. Hvordan kan vi for øvrig tenke oss at Jesu egne disipler reagerte da de på sine vandringene med Jesus første gang fikk kvinnelige medvandrere? Jf. deres reaksjon da de så Jesus snakke med den samaritanske kvinnen ved brønnen i Sykar: «De undret seg over at han snakket med en kvinne» (Joh 4,27).

Ulike grupper Jesus-disipler

Det er ikke så enkelt å få tak på alle detaljer i informasjonene om de som, i kortere eller lengre tid, fulgte Jesus på vandringene hans rundt om i Galilea. Selve disippelbetegnelsen brukes i evangeliene oftest om den engere disippelkrets rundt Jesus, Jesu tolv disipler, «som han også kalte apostler» (Mark 3,14). Men i en videre betydning av ordet 'disippel' hadde Jesus flere elever/lærlinger enn de tolv. Ikke alle disse fulgte Jesus på vandringene hans, jf. Josef fra Arimatea som omtales som en disippel av Jesus, Matt 27,57. Og i de store folkemengdene som ofte fulgte Jesus, fra fjern og nær (jf. Matt 4,25; 8,1;12,15; 14,13-14; 19,2; 20,29;) var det nok en del sympatisører og tilhengere av Jesus, selv om fleste vel gjorde det av nysgjerrighet, de strømmet til Jesus «fordi de hørte om alt det» denne uortodokse rabbien fra Nasaret gjorde (Mark 3,8).

Det er vanskelig å vite hvilken disippelgruppe kvinnene i Luk 8,2-3 skal tilordnes. De omtales ikke her som disipler, heller ikke brukes verbet 'følge' som ofte har overført betydning: følge som disippel, være en Jesu etterfølger. Men Lukas introduserer kvinnene på en måte som setter dem på lik linje med 'de tolv' som Jesu medvandrere. Og han kommer mot slutten av evangeliet to ganger uttrykkelig tilbake til disse kvinnene: De kvinnene som hadde fulgt Jesus i Galilea, var også de som fulgte ham helt frem til korset og ble vitner til Jesus død (23,49, jf. parallellstedene Mark 15,41 og Matt 27, 55 som tilføyer at de hadde «tjent» Jesus», gr. *diakonéa*, samme verb som i Luk 8,3, diakonal tjeneste). Og når Jesus gravlegges noen timer senere, fremhever Lukas – som den eneste av evangelistene – at «de kvinnene som var kommet med Jesus fra Galilea», ... så graven og hvordan Jesu kropp ble lagt der» (23,55).

Ut fra disse observasjoner er det rimelig å anta at kvinnene i 8,2-3 om ikke kontinuerlig, så i alle fall i lange perioder i bokstavelig forstand fulgte i Jesu fotspor og vandret sammen med ham i hans treårige virke i Galilea. De har derfor utgjort en vesentlig del av Jesus-bevegelsen i dens aller første tid.

Vi skal altså se for oss Jesu følge i Luk 8,1-3 som et team av 12 menn og om lag like mange kvinner, i et lærlingsfelleskap og et gjensidig arbeids- og tjenestefellesskap. Det er ikke urimelig å tro at den lille notisen i Luk 8,2-3 som fremhever at det i tillegg til Jesus tolv disipler

var kvinner i Jesu følge, bidro til at kvinnene ble integrert i de første kristne menighetene med sine tjenester, ikke minst vitnetjenesten.

De navngitte kvinnene

Tre av kvinnene i Jesu følge nevnes ved navn. Det skyldes nok det at de var velkjente blant de første kristne. Bare én av dem er omtalt som gift, de andre er enten enker eller ugifte. Felles for dem er at de hadde erfart Jesu makt og hans omsorg og barmhjertighet: Han hadde helbredet dem «for onde ånder og sykdommer». Det innebar at de var blitt reist opp, både fysisk og psykisk, fra å være marginalisert i samfunnet til ny verdighet og ny, oppgradert sosial status. Kvinnene erfarte i Jesu undergjerninger at gudsrikets krefter virket i og gjennom ham. De erfarte at Jesu forkynnende og helbredende virksomhet hører sammen, han er både ordets og gjerningenes Messias. Og de erfarte at Jesus allerede nå gjorde det jødene ventet at Gud skulle gjøre i messiansk tid. Gjennom disse erfaringer var de kommet til tro på Jesus, og de brøt opp fra sine tradisjonelle liv og fulgte ham på hans vandringer.

Maria med tilnavnet Magdalena etter byen Magdala der hun var vokst opp, på vestsiden av Gennesaretsjøen mellom Kapernaum og Tiberias, omtales først, trolig fordi hun er den mest sentrale kvinneskikkelsen i forbindelse med Jesu død og oppstandelse. Hun er den eneste av kvinnene i evangeliene som både sto under Jesu kors på Golgata (Luk 23,49; Joh 19,25), og var vitne til at Jesus ble gravlagt (Mark 15,47; Luk 23,55), og som Jesus, som den første, åpenbarer seg for etter sin oppstandelse (Mark 16,9-11; Joh 20,11-17), foruten at hun var den første til å vitne om Jesu oppstandelse (Joh 20,18, for øvrig det eneste sted i evangeliene der Maria Magdalena siteres for noe hun har sagt: «Jeg har sett Herren!»). Det er et godt tips å anta at Maria også er blant de ikke navngitte kvinnene som ifølge Apg 1,14 etter Jesu himmelfart pleide å møtes med apostlene og Jesu mor og brødre til bønn på et fast tilholdssted i Jerusalem.

Maria Magdalena er den mest myteomspunne av kvinner omtalt i Det nye testamente, jf. det gnostisk pregede apokryfe fragmentariske evangelietskriftet 'Mariaevangeliet', funnet på slutten av 1800-tallet, og Dan Browns fantasirike forestilling i Da Vinci-koden (2003) om at Maria Magdalena ved korsfestelsen var gravid med Jesu barn og deretter reiste til Frankrike hvor hun stiftet familie og grunnla den frankiske kongeslekten merovingerne

At Maria hadde sju onde ånder i seg (dette nevnes også i Mark 16,9), er ofte i kirkens historie blitt tolket som at hun var en spesielt umoralsk kvinne, noe som igjen har gjort at hun er blitt identifisert med 'synderinnen' i Simons hus. Dette er imidlertid lite sannsynlig.

Om den andre navngitte kvinnen, Johanna, opplyses det at hun var gift med Kusa, som innehadde en ledende stilling (embetsmann eller forvalter) ved hoffet til Herodes Antipas, landsfyrsten i Galilea og Perea så lenge Jesus levde. Det er en særdeles interessant opplysning. Via sin ektemann har Johanna sikkert gitt Jesus innside-informasjoner om livet i det kongelige palass og om politiske spørsmål i samtiden, informasjonen han kunne bruke som illustrasjoner i sin forkynnelse (jf. Matt 17,25; 18,23-30; 22,1-10; Luk 14,31; 22,25) og også til å ta sine forholdsregler om Herodes planla å drepe ham (Luk 13,31-33).

Johanna er ellers et eksempel på at det i Jesu følge også har vært velhavende kvinner fra samfunnets overklasse.

Om den tredje navngitte kvinnen, Susanna, vet vi ikke noe mer enn dette at hun var med i Jesu følge. Men hun også kan ha vært en velhavende kvinne.

Å tjene andre med det en eier

Lukas skriver, kort og talende, om de tre navngitte kvinnene i Jesu følge at de hjalp eller tjente (gr. *diakonéa*, Bibel 2011 bokmål oversetter 'hjalp', nynorsk har 'tente') Jesus og apostlene «med det de eide» (Bibel 20011 nynorsk oversetter: «med alt det dei eigde»). De stiller sine økonomiske ressurser til rådighet. Det forutsettes altså at disse kvinnene hadde disposisjonsrett over egne midler, noe som var sosio-økonomisk uvanlig for kvinner i datidens samfunn.

På sine vandringer kunne nok Jesus og apostlene iblant regne med å få gratis kost og losji hos fastboende sympatisører (jf. Luk 10,7-8), og kanskje også få fylt opp reisekassen (jf. 'pengekassen', Joh 12,6; 13,29). Men den kunne fort bli slunken eller tom – det var mange utgifter som skulle dekkes for en omvandrende gruppe på 13 personer. Kvinnenes praktiske omsorg i form av finansiell støtte kom derfor sikkert god med.

Leseteksten fra 2 Kor 9,1-8 om innsamlingen Paulus hadde satt i gang blant de hedningkristne menighetene i Makedonia til de fattige i urmenigheten i Jerusalem, er det mest detaljerte avsnittet om givertjeneste i Det nye testamente. Han karakteriserer innsamlingen som en velsignelsesgave (v. 5), en velsignelse for mottakerne og en velsignelse for giverne. Og det gir glede å gi: «Gud elsker en glad giver» (v. 7), Gud vil vi skal få erfare gleden ved å gi.

Jeg er overbevist om at det var slik kvinnene i Jesu følge i Luk 8,2-3 opplevde sin givertjeneste. De var glade givere, det var en velsignelse for dem å kunne understøtte Jesus og de tolv med alt det de eide. Det var deres måte å etterkomme formaningen i Ordsp 3,9 på: «Gi Herren ære med det du eier!» Dette var kallet over deres liv. De ville med takk og glede istemt bekjennelsen vi fremsier etter takkofferet i våre forsamlinger: «Alt vi eier, tilhører deg». Det de eide, var ikke deres, det tilhørte Gud, jf. Paulus' spørsmål i 1 Kor 4,7: «Hva annet har du enn det du har fått?»

Utfordringen

Så blir kvinnene i Luk 8,2-3 våre forbilder på giverglede og tjenersinn, våre utfordrende forbilder. Hvordan tjener vi andre med det vi eier, hvordan gir vi Herren ære med det vi eier?

Gunnar Johnstad

førsteamanuensis emeritus, NLA

gunjohn@online.no